

MEHMET GENÇ HOCANIN ARDINDAN

Editörler:

Fehmi YILMAZ

Abdullah TOK

✕ @ f / otukennesriyat

YAYIN NU: 2418
KÜLTÜR SERİSİ: 1255

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-623-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

Koşuyolu Mah. Mahmut Yesari Cad. Nu: 76 • 34718 Kadıköy-İstanbul
Tel: {0216} 546 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Yayın Editörü: Aysegül Büşra Paksoy

Editör: Fehmi Yılmaz - Abdullah Tok

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Çınar Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat A.Ş.

Koşuyolu Mah. Mahmut Yesari Cad. Nu: 76
Kadıköy-İstanbul
Tel: {0216} 546 03 50
Sertifika Nu: 49269

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Fehmi YILMAZ: 1969 yılında doğmuştur. Lise öğreniminin ardından, 1988 yılında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde başladığı lisan eğitimini 1993 yılında; Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'ndaki yüksek lisans eğitimini ise “Köprülü Fazıl Mustafa Pasha's Life and His Reforms” başlıklı teziyle 1996 yılında tamamlamıştır. 2004 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda “Osmanlı İmparatorluğunda Tütün: Sosyal, Siyasi ve Ekonomik Tahlili 1600-1883” başlıklı teziyle doktorasını bitiren Yılmaz, 1995 yılından itibaren Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Abdullah TOK: 1987 yılında doğmuştur. 2011 yılında, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde başladığı lisans eğitimini; 2014 yılında ise Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'ndeki yüksek lisans eğitimini “Cumhuriyet Döneminde Bahriye Vekâleti” başlıklı teziyle tamamlamıştır. 2020 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda “Türkiye'deki Darbelerin Amerikan Basınına Yansımaları” başlıklı teziyle doktorasını bitiren Tok, 2020 yılından beri İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
--------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMET GENÇ'İN ANLATIMI İLE HAYAT HİKÂYESİ VE ÇEŞİTLİ KONULAR HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

Hac Yolundaki Karıncanın Hikâyesi / Hazırlayan: Abdullah Tok	13
Çocukluk Dönemi.....	13
Nihal Atsız ile Tanışması ve Tarihe Yöneliş	17
Mülkiye Yılları ve Sonrası.....	18
Ömer Lütfi Barkan ve Mehmet Genç	19
Osmanlı Arşivi ve Bürokrasisinden Elde Ettikleri.....	22
Hastalıkları ve Kalite	30
Çeşitli Konular Hakkında Mehmet Genç'in Fikirleri, Tenkit ve Tespitleri	34
Dil Meselesi ve Bunun Türk Tarihçiliğine Etkisi	34
Wagner ve Schopenhauer Üzerinden Tespitler ve Mesajlar.....	46
Mehmet Genç'in Değeri Biliniyor mu? Yaptıkları Anlaşıldı mı?.....	47
İşini Tam Yapmama, Kibir ve Hakikatin Peşinde Olma Meselesi	48
Rusya'nın Gelişmesi ve Türkler	49
Amerika ve Osmanlı	51

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET GENÇ HOCANIN ARDINDAN: DÜŞÜNCELER VE HATIRALAR

Müstesna Bir Hoca: Tüba Şeref Üyesi Mehmet Genç / Ahmet Cevat Acar	55
Mehmet Genç Hocamı Japonya'da Ağrlamak / Ahmet Cihan	65
Mehmet Genç / Ahmet Yaşar Ocak	74
Mehmet Genç / Carter Findley	75
Mehmet Genç'le Kırk Yıl / Edhem Eldem	79
Sevgili Dostum Mehmet'e / Evangelia Balta	82
Mehmet Genç / Hans Georg Majer	86
Mehmet Genç / İdris Bostan	88
Mehmet Genç / İhsan Ayal	96
Mehmet Genç / Linda T. Darling	105
Mehmet Genç: İktisat Tarihinde Bir Öncü / Mehmet Bulut	106
Mehmet Genç / Mustafa Öztürk	112

Kıymetli Bir İktisat Tarihçimiz / Mübahat S. Kütükoğlu	115
Beyefendi Bir Âlim-Düşünür, Zarif Bir Öğretmen Mehmet Hocanın Ardından / Seyfi Kenan	117
Tarihciliğimizin Medâr-ı İftihârı Mehmet Genç Beyefendi'ye Tazimle / Şaban Teoman Duralı	121
Mehmet Genç ve Bir Büyük İmparatorluğun İktisat Tarihçiliği / Şevket Pamuk	123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MEHMET GENÇ HOCANIN ARDINDAN: BİLİMSEL MAKALELER

Divân-ı Hümâyûn Tercümanlarının Eğitimi ve Kültürel Kimlikleri / Bilgin Aydın	129
Kırım Hanlığının Bütçe Harcamaları Hakkında Bir Deneme / Fehmi Yılmaz	149
Klasik Dönemde Anadolu'dan İstanbul'a, Konargöçerlerden Hayvan Sevkiyatı / İlhan Şahin	175
Osmanlı'da Kullanılan Kâğıtlar: Terekelere Göre Kâğıt Çeşitleri ve Menşeleri Üzerine / İsmail E. Erünsal	192
İcâreteynin Farklı Yüzleri: Uygulamalarda Değişen Yönler / Kenan Yıldız	222

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM MEHMET GENÇ'İN AKADEMİK FAALİYETLERİ VE YAYINLARI

YAYINLAR	257
KATILDIĞI KONFERANSLAR	263
PROJELER	273
BİLİMSEL VE MESLEKİ KURULUŞLARA ÜYELİKLER	273
ÖDÜLLER	273
EĞİTİMİ VE GÖREVLERİ	274

ÖN SÖZ

18 Mart 2021 tarihinde ebediyete irtihal eden Mehmet Genç, hiç kuşkusuz, hem ilmî birikimi hem de insani yönüyle son yüzyılımızın müstesna şahsiyetlerinden biri olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Vefatının akabinde onu, ilmî ve insani mirasını yâd etmek amacıyla çeşitli bilimsel toplantılar ve programlar düzenlenmiş; ayrıca kısa süre içerisinde, örneğine az rastlanan sayıda biyografik kitap ve makale kaleme alınmıştır. Bu gelişmeler, önümüzdeki dönemde de benzer çalışmaların artarak devam edeceğini göstermektedir.

Bu eser, Mehmet Genç'in daha iyi anlaşılmasına mütevazı da olsa bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Onun aziz hatrasına ithaf edilen bu çalışmanın birinci bölümünde, hayatının son bir yılında kendi anlatımına dayanan hayat hikâyesi ile çeşitli konulara dair düşünce ve eleştirilerine yer verilmiştir. Mart 2020 ile Şubat 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu konuşmalar, o hayattayken yazıya aktarılmıştır. Kendisi, söz konusu bu yazıları okumuş ve yayımlanmasına izin vermiştir.

İkinci bölümde, Mehmet Genç hakkında kaleme alınmış yazılar bulunmaktadır. Bu yazıların büyük bir kısmı (iki metin dışında) yine kendisi tarafından okunmuştur. Bu bölümdeki metinler, onun hem ilmî kimliğini hem de insani yönünü yansıtan değerlendirmeleri içermektedir.

Üçüncü bölümde ise Genç'in yakın dostları tarafından yazılmış, vefa duygusunu taşıyan bilimsel makalelere yer verilmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise Mehmet Genç'in akademik faaliyetlerine, yayınlarına, yer aldığı projelere ve aldığı ödüllere dair kapsamlı bir özgeçmiş sunulmuştur. Böylece hem kendi anlatımıyla hayatı ve düşünce dünyası ortaya konmuş hem de hatıra ve akademik yazılarla çalışma daha kapsamlı bir hâle getirilmiştir.

Bu çalışmanın daha önceki bir tarihte yayımlanması arzu edilmekteydi. Ne var ki, tüm dünyayı etkisi altına alan Kovid-19 salgı-

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMET GENÇ'İN ANLATIMI İLE
HAYAT HİKÂYESİ
VE ÇEŞİTLİ KONULAR
HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİ

HAC YOLUNDAKİ KARINCANIN HİKÂYESİ*

Hazırlayan: Abdullah TOK

Çocukluk Dönemi

“Ben, Doğu Karadeniz’de, Artvin Arhavi’nin üç, dört kilometre içerdeki bir köyünde doğdum. Fakir bir köyde, ektiğimiz ürünle ancak geçinebiliyorduk. Aç değildik, çıplak da değildik. Doğu Karadeniz’de mısır vardı. Rize’de de mısır ekiyorduk fakat arazi dardı. Üç, beş dönüm arazi oluyordu. O mısır ancak bir sene yetebiliyordu. Bir de fındık ekiyorduk tarlanın kenarında. O fındığı da satıyor, parasıyla elbise ve ayakkabı alıyorduk. Böyle fakir ama çok fakir olmayan bir durumdaydık. Lakin liseye gidemedim. Çünkü liseye gidecek kadar param yoktu.

Mehmet Genç’in ilkokul sınıfı ve öğretmeni
(Mehmet Genç Fotoğraf Arşivi).

* Bu bölüm, Mehmet Genç ile 03.03.2020, 30.08.2020, 17.10.2020 ve 21.02.2021 tarihlerinde gerçekleştirilen görüşmelere ait kayıtlardan oluşmaktadır.

ÇEŞİTLİ KONULAR HAKKINDA MEHMET GENÇ'İN FİKİRLERİ, TENKİT VE TESPİTLERİ

Dil Meselesi ve Bunun Türk Tarihçiliğine Etkisi

“Osmanlı Türkçesi çok büyük bir dil. Arapça, Farsça, Türkçe; gerektiği zaman Ermenice, İtalyanca... Muhteşem bir dil. Ama şimdiki dilimiz çok fakir ve felaket durumunda. Osmanlı Türkçesini attık ve tercüme ettik. Tabii bu suçu ilk işleyen kişi Atatürk'tür. Ama o, bunun olmayacağını anladı. Atatürk'ün şansına bakın ki, Osmanlı Türkçesini en iyi kullananlardan biridir. Harika bir Türkçesi vardır. O Türkçeyle onun *Nutuk*'unu okuyabilen ve anlayan sadece Atatürk düşmanlarıdır. Yani Atatürk'ü sevenlerin, kendisini okuyup anlamasına imkân yok. Bir adamın başına gelebilecek en büyük musibet Atatürk'ün başına geldi. Tabii o, iki sene sonra bıraktı bu işi. Fakat cin çıkmıştı şişeden bir kere.

Geçmişte ben de öz Türkçeci oldum.. Ben de bir milliyetçi olarak ‘Yabancı kelimeleri atalım, Türkçe konuşalım,’ dedim bir dönem. O zamanlar çok meşhur Fransız filozofu Gabriel Marcel'in *L'Homme Problématique* diye savaş sonrası bir eseri vardır. Fransızca öğrendikten sonra onu çevirmeye çalıştım. Bir sayfa çevirdim ve öz Türkçeye veda ettim. Çünkü hiçbir nüansı anlatamıyordum. O Fransız, birbirine yakın ama farklı şeyleri birçok kelimeyle anlatıp gidiyordu.

* Lisan meselesinde kelime ve kavramların tasfiyesine büyük tepki gösteren Mehmet Genç'in bahsettiği “değişim” kelimesiyle alakalı olarak Geoffrey Lewis şu tespitlerde bulunmuştur:

“Değişim kavramını ifade eden kelimelerin arasındaki ince farklara bakalım. İngilizcede *change*'in yanında, *alteration*, *alternation*, *mutation*, *variation*, *permutation*, *vicissitudes*, *deviation*, *modification*, *transformation*, *metamorphosis* kelimeleri bulunmaktadır. Bunların çoğu Osmanlıcada, yani erken dönem Cumhuriyet

İKİNCİ BÖLÜM

MEHMET GENÇ
HOCANIN ARDINDAN:
DÜŞÜNCELER VE HATIRALAR

MÜSTESNA BİR HOCA: TÜBA ŞEREF ÜYESİ MEHMET GENÇ*

Ahmet Cevat ACAR

1934 yılında Artvin Arhavi’de doğan, Türk bilim ve fikir hayatının önemli şahsiyetlerinden Mehmet Genç hoca, 18 Mart 2021’de aramızdan ayrıldı ve ertesi gün Fatih Camii Haziyesi’ne defnedildi. Merhum Mehmet Genç hoca, hiç şüphesiz bilim hayatımızın “müstesna” şahsiyetlerinden biridir. Kanaatimce, Mehmet hocayı müstesna ve takdire şayan kılan temel özellikleri, “bilimsel çalışma ve kariyere ilişkin tutumu” ile bu tutumun sonucu olan “öncü ve çığır açıcı bilimsel çalışmaları”dır. Bu özellikleri dolayısıyla o, ulusal ve uluslararası düzeyde haklı bir ilgi ve takdire de mazhar olmuştur.

Mehmet Genç hoca, “Osmanlı Devlet ve İktisat Anlayışı”na ilişkin öncü ve çığır açıcı çalışmaları dolayısıyla, Akademi başkanlığı görevim sırasında 2015 yılında ihdas ettiğimiz “Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Uluslararası Akademi Ödülleri”nin Sosyal ve Beşerî Bilimler alanındaki ilk ödülünün sahibi olmuştur.¹ Hoca, aynı yıl T.C. Cumhurbaşkanlığı Büyük Ödülü’nü de kazanmıştır. Ayrıca Mehmet hoca, 29 Aralık 2019’da gerçekleştirilen TÜBA 56. Genel Kurulunca Türkiye Bilimler Akademisi şeref üyeliğine de seçilmiştir. Böylece Mehmet hoca, “resmî akademik ünvanı olmadan TÜBA Uluslararası Akademi Ödülünü kazanan ve TÜBA üyesi seçi-

* Bu yazının önemli bir kısmı, *TÜBA-Günce* dergisinin 66. sayısında (Mayıs 2021, ss. 45-49) aynı başlıkla yayımlanmıştır.

¹ TÜBA asli üyesi Mustafa Çiçekler tarafından “geliştirdiği yöntem ve bakış açılarıyla (iaşecilik, gelenekçilik ve fiskalizm üçlemesi) ve yaptığı keşif ve izahlarla (iltizam, malikâne, esham, yed-i vahid) Osmanlı iktisat tarihinin ve sisteminin anlaşılmasına yaptığı katkılar” nedeniyle aday gösterilen Mehmet Genç hocaya TÜBA Uluslararası Akademi Ödülü, 14.12.2015’te T.C. Cumhurbaşkanı Sn. Recep Tayyip Erdoğan tarafından tevdi edilmiştir.

MEHMET GENÇ HOCAMI JAPONYA'DA AĞIRLAMAK

Ahmet CİHAN

Araştırma yapmak üzere 1994 yılında Japonya'ya gittikten bir süre sonra, biraz dil öğrenip sosyal çevre edinerek Türkiye konulu çeşitli faaliyetlere başlamıştım. Bu faaliyetler, birlikte çalıştığım Ôkawa hoca başta olmak üzere, yakın arkadaş çevremde Türkiye'ye karşı bir merak uyandırdığı için onları Türkiye'ye davet etmek istiyordum. Mehmet hocamı aradım ve bir davet yapıp yapılamayacağını öğrenmek istedim. Mehmet hocam, İstanbul Üniversitesi'nden tanıdığım bir yakın arkadaşı vasıtasıyla -ki o hoca Prof. İlter Turan Bey'in eşi olan bir hanımefendi idi- Ôkawa hocayı İstanbul'a davet ettirmeyi sağladı. 1996 yılı güz döneminde, Ôkawa hoca ve arkadaşları (grubun içinde üç öğrenci de bulunuyordu), İstanbul'u ve başka şehirleri ziyaret etmek üzere Türkiye'ye geldiler. Önce, İstanbul İktisat Fakültesi'nde ve İstanbul Sosyoloji Bölümü'nde iki ayrı konuşma yaptı, Ôkawa hoca. Birincisi, Japonya'da bölgesel planlama ve kalkınmayı odağına alan bir konuşmaydı; ikincisi ise konferansın ana teması olarak seçilen Japonya'daki modernleşme süreci hakkındaydı. Okawa hoca bu ikinci konuşmasında; Meiji yönetimini ve başından 20. yüzyılın son çeyreğine kadar olan dönemde Japonya'daki değişim sürecini ekonomik, askerî, sosyokültürel yönden ve eğitim açısından ele almıştı. Her iki etkinlik de iyi tertip edilmişti; Ôkawa hoca ve Japon arkadaşlar memnun kalmışlardı.

Bu arada Mehmet hoca ile tanıştılar, birkaç defa yemekte bir araya geldiler; hatta bir akşam Mehmet hocanın evinde, diğer ziyaretçilerle birlikte bir çay ikramına katıldık. Bu da Japonları oldukça memnun etmişti. Bir insana kendi özel alanını, evini açmak; Japonların nezdinde, yakınlığı ve samimiyeti gösteren bir davranıştır.

MEHMET GENÇ

Ahmet Yaşar OCAK

Ben, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki Tarih Bölümü'nde 1967-1971 yılları arasındaki öğrencilik yıllarım esnasında Başbakanlık Osmanlı Arşivi'ne gidip geldikçe orada uzaktan tanıdığım, sonraki akademik hayatımda da çalışma alanlarımızın farklılığından dolayı kendileriyle herhangi bir muarefe imkânımın olmadığı muhterem Hoca'mıza dair bir şeyler söyleyecek durumda değilim. Ama onun bilimsel şahsiyeti ve şöhretini hep işitmiş ve hayranlık beslemiş biriyim. Ancak son yıllarda birkaç sempozyumda beraber bulunmuş, Hoca'nın âlimane bildirilerini ve yaptığı tartışmaları dinleme fırsatına nail olmuşum. Oturum aralarında da kısa sohbetlerimiz olmuştur. Kaç yıldır da görüşmedik. O İstanbul'da yaşadı, ben ise Ankara'da. Eminim Hoca beni sokakta görse tanımaz, hatırlamaz.

Uzun lafın kısıası, emin olunuz, benden Hoca hakkında yazı istenmesinden büyük şeref duydum. Ona saygım büyük ve sonsuzdur. Çünkü Osmanlı iktisadî hayatının tarihine yaptığı katkı büyüktür. Ama bu katkıyı değerlendirmek benim haddim değildir. Bu sebeple onun için çıkarılacak bir kitaba katkı yapacak durumda değilim. Bu yüzden bütün söyleyeceklerim işte bu yazdıklarımдан ibarettir.

MEHMET GENÇ

Carter FİNDLEY

Mehmet Genç ile 1967 yılında tanıştım. Doktora araştırmam için o yıl Türkiye’deydim. Başbakanlık Arşivi hâlâ Vilayet bahçesinde eski Hazine-i Evrak binasında bulunuyordu. O zamanki arşiv müdürü Mithat Sertoğlu, yardımcılarında Ziya Eşrefoğlu, “Tetkik Salonu” denilen araştırma salonunda çalışan memurlardan da en çok Rauf Tunçay ve Turgut Işıksal ile temaslarım vardı; her biri oldukça hatırı sayılır insanlar. Arşivde devamlı hazır bulunan araştırmacılardan en çok Halil Sahillioğlu, Nejat Göyünç ve Mehmet Genç’i hatırlıyorum.

Amerika’daki ender Ahırkapılılardanım. İstanbul’a geldiğim zaman, kısaca ARIT olarak bilinen Amerikan Araştırma Enstitüsü’nün kiraladığı Ahırkapı mahallesinin Kupacılar sokağında bulunan Köprülülü Evi’nde kalıyordum. Odam, Marmara Denizi’ne bakan taraftaydı. Arşive gitmek için, her gün yürüyerek Sultanahmet’e çıkıyor, Haseki Hürrem Çifte Hamamı’nın önünde bulunan küçük parktan geçip Alay Köşkü’nün karşısındaki kapıdan arşive ulaşıyordum.

Arşiv, akşam saat 5’te kapanınca araştırmacılardan kimisi dağılıyor, kimilerimiz ise çoğu zaman sohbet etmek için bir yerlere gitmeyi arzu ediyorduk. Kolayca ulaşılabilir iki seçeneğimiz vardı: Ya Ankara Caddesi’ndeki Meserret Pastanesi ya da Taksim’deki Park Otel Pastanesi. Hava güzelse, Park Otel’in bahçesini tercih etmek kaçınılmaz oluyordu. Sirkeci Gar Meydanı’na inip Taksim dolmuşuna atlar, birkaç dakika sonra Park Otel’e ulaşıverirdik.

Sohbet için gerekenler: zaman, mekân ve ihvan... İhvan konusunda Mehmet Genç’in eşi, emsali yoktu. Türkçe konuşma konusunda o zamanlar ciddi zaafımdı. Mehmet Bey ile sohbet ederek hem dilimi ilerletiyor hem de onun zekâsından istifade ediyordum. İlmî araştırmalarına, genel kültürüne ve nüktelerine hayran olmamak imkânsızdı. Yayınlarını o zamandan beri hep büyük bir dikkatle

MEHMET GENÇ'LE KIRK YIL

Edhem ELDEM

İtiraf etmeliyim ki kırk yıl derken aslında gerçeği biraz eğip büküyorum. Bundan kırk yıl önce Boğaziçi Üniversitesi'nde öğrenciydim. Henüz Mehmet Genç'le tanışmıyordum ama "EC 310" kodlu Osmanlı İktisat Tarihi dersinde Murat Çizakça ondan çok sık bahse derdi ve on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında malikâne sistemi ile ticaret ve sanayi arasındaki ilişkiyi ele aldığı makalesini okutmuştu. Dolaylı bir şekilde de olsa büyük bir hayranlıkla duyup okuduğum Mehmet Genç'i gerçekten tanımam ise on yıl kadar sonrasına rastlar. Doktoramı bitirip benim de bu yola girmemle birlikte yollarımız kesişmeye başladı. Kendisiyle ilk defa ne zaman tanıştığımı tam olarak hatırlamıyorum; ama konferanstan konferansa, toplantıdan toplantıya kendisini görüp sohbet ettikçe, ondan bilgi ve tavsiye aldıkça zaten kendisine duyduğum hayranlığa derin bir saygı ve büyük bir sevginin eklendiğini çok iyi biliyorum.

Bu hisleri meslekten örneklerle izah etmek çok kolaydır. Doktora tezimi -tam olarak iktisat tarihi olmasa da- ticaret tarihi üzerine yapmış, üstelik on sekizinci yüzyıl üzerinde yoğunlaşmıştım. Bu durum, Mehmet Genç'in gözümde çok büyük önem kazanmak için yeterliydi; sanıyorum ki o da samimiyetle bu ilgime karşılık veriyordu. Benim gözümde bizi yaklaştıran diğer bir unsur da Osmanlı arşiv belgeleriydi. Mehmet Genç yıllardır bu deryada yüzüyordu; benim tecrübem kıttı ama yazıya ve okumaya epey bir aşinalığım olduğundan orada da ortak bir nokta bulduğumuza inanmak isterim. 2005 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin "Osmanlı Tarihçiliğinde Dört Sima" başlığıyla düzenlenen toplantısında Mehmed Genç hakkında konuşmam istenmiş, ertesi yıl da bu metin yayımlanmıştı. Böylece çalışmalarına duyduğum ilgi ve saygıyı etraflı bir şekilde ortaya koymama imkân doğmuştu. O vesileyle söyleyip yazdıklarımı

تاریخ جوهرنی حسرتله یازدی شو مورخ افرنج
الحق تاریخ علمنک کنج و کنجینهسیدر جانم محمد کنج
کتبه ادهم ۱۴۴۲

Tarih-i cevherini hürmetle yazdı şu müverrih-i Efrenc
Elhak tarih ilminin genc ü gencinesidir canım Mehmed Genç
Ketebehu Edhem 1442

SEVGİLİ DOSTUM MEHMET'E

Evangelia BALTA

Mehmet Genç ile tanışmam, iltizam üzerine yaptığı araştırmanın Yunanca çevirisi sayesinde oldu. 1980 yılında Vassilis Panagiotopoulos onun bu araştırmasına; Association International des Études du Sud-Est Européen tarafından Mart 1976'da Hamburg'da düzenlenen "Balkanlar'da Sanayi Devrimi Sempozyumu"na katılan çeşitli tarihçilerin tebliğlerini içeren bir ciltte yer vermişti. Yunanistan'da cuntanın devrilmesinden sonraya denk gelen o dönemde Batı tarihçiliğinden etkilenen Yunan tarih yazımı, modern zamanları yorumlamanın yeni yollarını arıyor ve ülkenin bilimsel etkinliklerine yeni tarihsel araştırma alanları getirmeye çalışıyordu. Bu öncül safhada, yeni metodolojik ve tematik ufukların ilk adımlarına paralel olarak, Osmanlı döneminin tarihine "aşağıdan" yaklaşan, eski ve yeni yabancı tarihçilerin değişik sorular sorarak farklı konulara açılan çalışmaları Yunan okurlarına sunulmaya başlandı. Bu araştırmalar, İmparatorluk'ta meydana gelen ekonomik ve sosyal değişikliklerin zamanını ve nedenlerini belirlemekle ilgilendiler: tarımsal üretimdeki değişiklikler, zanaatkârlıktaki düşüş, düşük sermaye birikiminin nedenleri, vb.

Benim için Mehmet Genç'in makalesinin sunumu, öncelikle ele aldığı konunun kapsadığı sorunları gündeme getirme biçimi yüzünden diğer sunumlar arasında en ilginç olanı oldu. İlk başta en açık şekliyle -bugün genellikle söylediğimiz gibi- "the point"/ asıl konunun ne olduğunu gösteriyordu. Bu çalışmanın, diğer birkaç çalışma ile birlikte 1980 yılında başladığım tezimi hazırlarken benimsediğim yaklaşımda önemli bir rol oynadığına inanıyorum. Giriş bölümünde yazdıkları benim için belirleyici olmuştu: Resmî Osmanlı mali verileri gerçek ekonomiyle ne derecede örtüşüyor? Örtüşmüyor ise, gerçek ekonomiyi olabildiğince resmeden bir şeyi

MEHMET GENÇ

Hans Georg MAJER

Geçtiğimiz yüzyılın 70’li yıllarının ortalarında İstanbul’daki Başbakanlık Arşivi’nde çalışırken, okuma salonunda defterlerden birinin üzerine eğilmiş, notlar alan ince narin yapılı bir adam da düzenli olarak orada olurdu. Kendisi bu faaliyetine sık sık ara vermek zorunda kalırdı, çünkü çalıştığı masaya gelen öğrenciler ve diğer arşiv kullanıcıları ona çeşitli sorular sorardı. Bu adam hiçbirini geri çevirmez; dostane, yardımsever ve sabırlı bir kişi olarak o insanların sorularını cevaplardı. Arşiv çalışmalarına yeni başlamış birisi olarak tabii ki benim de soracak sorularım olurdu. Ben de bir gün o kişinin masasına gittim ve Mehmet Genç’le tanışıklığımız böylece başlamış oldu. Arşivi ve arşiv mevcudunu ondan daha iyi tanıyan başka birisi yoktu. Bu durumun bana o zamanlar çok yardımı oldu. Konuşmalarımız giderek arşiv çalışmalarının ötesine de uzandı ve çoğu zaman onun yakın dostu Murat Çizakça ile birlikte üç kişi bir araya gelip Vilayetin bahçesinden Ankara Caddesi’ne ve oradan da Sirkeci istikametine doğru yürürdük. Ağzındaki düdükle trafiği düzenleyen bir polis memurunu geçip sağ taraftaki, yerini şimdilerde bir banka şubesine bırakmış olan kahveye girerdik. İri porselen fincanlardan çaylarımızı içer, tatlılarımızı yer ve arşiv çalışmalarımızda karşılaştığımız sorunlar ve Osmanlı tarihiyle ilgili genel konular -özellikle de iktisadi ve içtimai konular- hakkında uzun uzun söyleşilere daldık. İş sadece bununla kalmazdı. Mehmet Genç, sadece kendi alanının uzmanı değildi. O aynı zamanda çalışmalarıyla bizim, geç dönem Osmanlı tarihini yeniden görmemizi ve anlamamızı sağlıyordu. Kendisi, uzmanlık alanının ötesindeki meselelere de ilgi duyan, uluslararası düzeyde çok ve çeşitli konularda okuyan bilgili bir kişilikti. Zengin söz dağarcığıyla, ince farkları dikkate alan bir dille konuşmaya başlamadan önce dinlemesini bilen, dinledikleri

MEHMET GENÇ

İdris BOSTAN

Mehmet Genç'i ilk tanıdığımda henüz Edebiyat Fakültesi son sınıf (1977-78) öğrencisi idim. Gülhane'deki Başbakanlık Arşivi'nin araştırma salonunda kim bilir hangi maliye defterini büyük bir dikkatle inceliyordu. Elbette beni fark etmesi için de hiçbir sebep yoktu. Galiba ilmin zatında tecessüm ettiği bir âlimle karşı karşıya idim. Tanışma cesaretinde bulunamadığım için epeyce bir süre uzaktan izlemekle yetindim onu. Hâlbuki hocam Mübahat Kütükoğlu, "İktisadi Müesseseler Tarihi" dersinde Ö. Lütü Barkan'ın asistanı olarak yeri geldikçe ismini sıklıkla zikrederdi. Ben de o sıralarda, Türkiye İktisat Tarihi Seminerinde sunduğu (1973) "Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi" makalesini okumaya çalışmış, sanırım o zamanki müktesebatımla beni aşan bir bilinmezler deryasıyla karşılaştığımı görünce, biraz da anlayamıyor olmanın mahcubiyetiyle bir kenara bırakmıştım. Seneler sonra bir sempozyumdaki sohbet sırasında Murat Çizakça o makaleyi en az üç kere okuduktan sonra anlayabildiğini söylediğinde içimden kendimi bir nebze teselli etmiştim.

Doktora tezimin devam ettiği ve kendisinden istifade etmeye başladığım sıralarda ise kolay unutamayacağım bir iyiliğini gördüğümü belirtmek isterim. 1981'de Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümü'ne asistan olmuştum fakat tezime İstanbul'da devam ediyordum. O zamanki yönetimin bana gösterdiği müsamaha sayesinde on beş günde bir Konya'ya gidip birleştirilmiş dersler yapıyor; sonra tekrar İstanbul'a, arşivdeki çalışmalarına dönüyordum. Bu kesinti bile düzenli çalışmalarımı aksatıyordu. O sırada, kendisi çok değerli bir mütefekkir olan Erol Güngör hocamız Selçuk Üniversitesi'ne rektör tayin edildi. Mehmet Bey göreve yeni başlayan hocanın bir cenaze vesilesi ile Bayezid Camii'ne geleceğini söyledi, bana da oraya gelmemi salık verdi. Orada Hakkı Dursun Yıldız hocamızla birlikte idiler. Yakın arkadaş olmaları sebebiyle Mehmet Bey daha

MEHMET GENÇ

İhsan AYAL

Hoca ile tanışmamız biraz uzun bir hikâye... Lise yıllarında Cemil Meriç okumalarını yaparken, Meriç bizi Osmanlı'ya yönlendirdi. Bu sefer Osmanlı okumaları yapmaya başladık Trabzon'da. O okumalar sırasında Mehmet Genç ismine ulaştığımı hatırlıyorum. Ama nasıl ulaştım, niçin ulaştım, o hususta zihnim net değil. Lakin isme ulaştığımda Mehmet Genç'in büyük bir âlim olduğuna kanaat getirdim. Bununla beraber ölü olduğunu biliyordum. Yaşayan bir ilim adamı değildi bana göre. Öyle bir intiba vardı bende.

Ankara'ya üniversiteyi okumak için geldiğimde, beş yıl boyunca Ankara'nın sahaflarında cumartesi günlerimi geçirirdim. Her cumartesi de Mehmet Genç'in kitabını arardım. 1987-1992 yıllarında kitabının olmadığı dönemde! Bir gün *Türkiye Günlüğü* dergisine uğradım. Mustafa Çalık hoca oradaydı. Bir şey bırakıp çıkacakken, bana "Nereye gidiyorsun?" dedi. Sahaflara uğrayacağımı söyledim. "Ne kitabı arıyorsun? İşimiz de var," dedi. "Ne kitabı aradığımı bilmiyorum," dedim. Tam Karadeniz fıkrası gibiydi. "Ne kitabı aradığını bilmiyorsan o zaman ne arıyorsun?" deyince ben de "Kimin kitabını aradığımı biliyorum," diyerek Mehmet Genç'in kitabını aradığımı söyledim. Arkasına yaslanarak "Mehmet Genç'in hangi kitabını arıyorsun?" dedi (yıl 1989). "Hangi kitabı aradığımı bilmiyorum ama imzasının olduğu varağı da olsa alacağım," dedim. "İyi, bulursan bir nüsha da bana al," dedi. "Olur," deyip kapıya yönelince, "Gel oturaşağıya, Mehmet Genç ne zaman yazdı da okuyacaksın?" dedi. Çok şaşırdım. "Mehmet Genç yazmaz mı?" dedim. Bunun üzerine anlattı bana. Ben herhâlde büyük bir âlim ölmüş ve kitaplarını basan da yok diye düşününce, "Ne ölmüşü, yaşıyor Mehmet Genç," dedi. O zaman, "Bu bir pîr-i fânîdir," dedim. "Yok, elli yaşlarında Mehmet Genç," diye cevap verdi Mustafa Çalık.